

Staré židovské hřbitovy na území CHKO Slavkovský les

Mgr. Lukáš Svoboda

Chráněná krajinná oblast Slavkovský les s celkovou rozlohou 610 km² se nachází v Karlovarském kraji. CHKO Slavkovský les byla založena v roce 1974¹. Součástí této oblasti je stejnojmenná vrchovina, pak značná část Tepelské vrchoviny, okrajové části Doupovských hor, Chebské pánve a Tachovské brázdy². Dříve se podstatné území této oblasti nazývalo Císařský les. Tam se také nacházelo několik vesnic s židovským obyvatelstvem. Do současné doby se dochovaly pouze staré židovské hřbitovy jako jediná památka na tuto komunitu, jež byla po staletí součástí této oblasti. Jedná se o pět hřbitovů v blízkosti obcí Arnoltov, Krásná Lípa, Malá Šitboř, Poutnov a Úbočí.

Arnoltov

Vesnice Arnoltov, dříve zvaná Arnitzgrün, se nachází sedm kilometrů východně od města Kynšperk nad Ohří v blízkosti hlavní silnice Karlovy Vary – Cheb, jež je v tomto místě hraniční linií severozápadu CHKO Slavkovský les. Ves je zmiňována v roce 1362 jako majetek leuchtenberského panství³. Židovské osídlení v obci se uvádí již v roce 1664⁴, kdy zde byla evidována jedna rodina⁵. V první polovině 18. století zde žilo kolem pěti židovských rodin⁶. Koncem století jich bylo již dvacet úplných a pět vdovských nebo vdoveckých, s celkovým počtem 116 osob⁷. Ve čtyřicátých letech 19. století žilo v Arnoltově dvacet židovských rodin. Koncem 19. století v obci nikdo judaistického náboženství nebyl evidován.

Arnoltovský židovský hřbitov se nachází v březovém háji v blízkosti hrazené obory. Od vesnice je vzdálen půl kilometru jihozápadním směrem. Přístupová cesta od vsi k oboře nevede přímo až ke hřbitovu, je nutné jít k němu necelých sto metrů po poli podél lesíku. Hřbitov byl v minulosti ohraničen ohradou s žulovými sloupky, mezi nimiž byly vloženy dva trámký. Do současnosti se dochovaly všechny jen na severní straně, na zbylých třech světových stranách je pouze po jednom sloupku. Jiří Fiedler ve své studii o Arnoltově, v rámci Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR, uvádí vstup na nekropoli uprostřed jižní strany. Tento poznatek sám uskutečnil při terénní obhlídce hřbitova v roce 1989⁸. Během dokumentační práce hřbitova v březnu 2009 byl nalezen solitérní sloupek v západní části, který měl ze severní strany dva otvory pro umístění dřevěných trámků fungujících jako hrazení. Z jižní strany však byl tento sloupek hladce opracován a ze západní strany, odkud se vstupuje na hřbitov, měl v horní a spodní části vsazeny ocelové

¹ www.slavkovskyles.ochranaprirody.cz

² Kolektiv autorů: Karlovarsko, Wieser, S.: Chráněná krajinná oblast Slavkovský les, Praha 1994, str. 131

³ Bezirkslehrerverein Falkenau, Heimatskunde des politischen Bezirkes Falkenau, Falkenau a. d. Eger 1898, str. 346

⁴ Heřman, J.: Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě, str. 9

⁵ Fiedler, J.: Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR, Arnoltov, Židovské muzeum v Praze, soubor pdf., str. 1

⁶ Fiedler, J.: Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR, Arnoltov, Židovské muzeum v Praze, soubor pdf., str. 1

⁷ Boháček, J., Hálek, J., Kučerová, K., Mádlová, V.: Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793 I., Loketský kraj, Boleslavský kraj, Budějovický kraj, Státní ústřední archiv v Praze 2002, str. 28 – 31

⁸ Fiedler, J.: Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR, Arnoltov, Židovské muzeum v Praze, soubor pdf., str. 8

panty. Z tohoto důvodu se lze domnívat, že se zde nalézal buď hlavní vstup nebo tzv. „kohenská“ branka. Dnes je hřbitov zpustlý a zarostlý náletovými keři. Na jeho ploše se dodnes dochovalo 26 náhrobních kamenů a jeden podstavec, z toho je jedna třetina kamenů povalená. Nejstarší stéla je v současnosti evidována pod č. 15, nachází se v první řadě uprostřed a pochází z roku 1833. Na ní je uvedeno jméno paní Miny, manželky pana Leiba, jež zemřela 20. jara 593 malého počtu, tedy 9. května 1833⁹. Tento náhrobek pravděpodobně označuje jeden z prvních pohřbů, který zde byl vykonán. Toto tvrzení lze podložit především arnoltovskými matrikami zemřelých, kde se jako místo pohřbů od roku 1833 uvádí právě Arnoltov¹⁰. Dříve se pohřbívalo především v Kynšperku nad Ohří, v Krásné Lípě a jednou dokonce až ve vzdáleném Hroznětíně. Na tomto hřbitově se podle údajů v matrikách pravidelně pohřbívalo do konce šedesátých let 19. století¹¹. Hřbitov byl naposledy využit během I. světové války, když tady byl v roce 1915 pohřben uprchlík z Haliče¹².

Krásná Lípa

Zaniklá obec Krásná Lípa, německy zvaná Schönling, v západní části CHKO Slavkovský les. Od města Sokolov je vzdálena jihozápadním směrem 10 kilometrů a od vesnice Kostelní Bříza necelé 3 kilometry jihovýchodně. První písemná zmínka o vsi pochází ze seznamu leuchtenberských lén z roku 1370¹³. Osídlení vesnice židovskou komunitou nelze přesně určit. Písemné prameny nejsou v tomto zajedno, jedna ze zmínek uvádí židovské osídlení již od 16. století¹⁴, jiné zdroje jej konkretizují do doby před rokem 1680¹⁵. Podle dokumentace židovského hřbitova lze jejich existenci v Krásné Lípě doložit v polovině 18. století¹⁶. Na konci tohoto věku bylo zde evidováno dvacet židovských rodin¹⁷. Největší počet židovská populace v této obci dosáhla v polovině 19. století, kdy v ní bylo uváděno 37 rodin¹⁸. Na konci tohoto století je pak zmíněna jen jedna židovská rodina z celkového počtu 641 osob obce¹⁹. Doposud poslední známý počet židovských obyvatel, jichž bylo 6, pochází z roku 1921. Ves zanikla po druhé světové válce. V místech, kde se nacházela synagoga a většina

⁹ V arnoltovské matrice zemřelých byla nalezena paní Mina Sadler, manželka pana Löba Sadlera, obchodníka z domu č. 38, zemřela 8. května a pohřbena byla 10. května 1833. Skonala ve věku 70 let na tuberkulózu. NA Praha, HBMa matrika narozených 1784 – 1867, matrika oddaných 1784 – 1861 a matrika zemřelých 1784 – 1868

¹⁰ Prvním uváděným pohřbeným v Arnoltově byl Isak Leiner, obchodník, jenž zemřel 18. ledna a pohřben byl 20. ledna 1833. Skonal ve věku 69 let na tuberkulózu. NA Praha, HBMa 880 matrika narozených 1784 – 1867, matrika oddaných 1784 – 1861 a matrika zemřelých 1784 – 1868

¹¹ Dne 4. června zemřel Markus Lederer, řezník ze Sokolova, a 5. června 1868 byl pochován v Arnoltově. Skonal ve věku 63 let, 3 měsíců a 6 dnů. NA Praha, HBMa 880 matrika narozených 1784 – 1867, matrika oddaných 1784 – 1861 a matrika zemřelých 1784 – 1868

¹² Gold, H.: Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v současnosti, Treixler, G.: Geschichte der Juden in Falkenau, Elbogen und Umgebung, Židovské nakladatelství, Brno – Praha 1934, str. 139

¹³ Beranová – Vaicová, R.: Zaniklé obce na Sokolovsku, Sokolov 2005, str. 43

¹⁴ Rozkošná, B., Jakubec, P.: Židovské památky Čech, Historie a památky židovského osídlení Čech, Brno 2004, str. 210

¹⁵ Hřbitov v Krásné Lípě je zmiňován jako součást obce Kostelní Bříza, kterou byl v letech 1954 – 1976. Pravděpodobnost stejného příchodu židovského obyvatelstva do obou vesnic současně je do značné míry velká. Heřman, J.: Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě, str. 16

¹⁶ Nejstarší dosud nalezený náhrobek pochází z roku 1755. V literatuře je také zmínka o příchodu židovského obyvatelstva až na konci 18. století. Beranová – Vaicová, R.: Zaniklé obce na Sokolovsku, Sokolov 2005, str. 43

¹⁷ Boháček, J., Hálek, J., Kučerová, K., Mádlová, V.: Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793 I., Loketský kraj, Boleslavský kraj, Budějovický kraj, Státní ústřední archiv v Praze 2002, str. str. 84

¹⁸ Sommer, J. G.: Das Königreich Böhmen, Prag 1847, str. 289

¹⁹ Bezirkslehrerverein Falkenau, Heimatskunde des politischen Bezirkes Falkenau, Falkenau a. d. Eger 1898, str. 347

domů židovských obyvatel, se od šedesátých let dvacátého století nachází vodárenská nádrž Rovná.

Židovský hřbitov vlastnila místní židovská obec, na císařských otiscích z roku 1841 je označen jako parcela č. 163 o celkové výměře 227 sáhů čtverečních²⁰. Datum nabytí tohoto pozemku židovskou obcí se doposud nepodařilo zjistit. Dříve byl od tzv. židovského ghetta vzdálen necelých dvě stě metrů východním směrem. Dnes k němu od hráze vodní nádrže vede úzká cestička. Hřbitov je ohraničen 29 žulovými sloupky o rozměrech 120 x 30 x 30 centimetrů, mezi nimiž byly dříve usazeny pravděpodobně dva ploché trámy. Vstup na nekropoli se nachází v jeho západní části, zřetelný je umístěním dvou sloupků v atypickém rozestupu dvou metrů. U vstupu dříve stávala malá dřevěná hřbitovní budova, po níž jsou dnes patrné jen zbytky základových kamenů. Celý povrch nekropole je zarostlý náletovými dřevinami, především břizami, olšemi a bezovými keři. Na hřbitově se nachází 112 náhrobních kamenů, jedna třetina z nich je povalena, zcela rozbitá nebo jen zčásti zachovaná. Většina náhrobků je vyhotovena z neopracované žuly. U 73 z nich bylo možné pořídit opisy textů a přeložit je z hebrejštiny a němčiny do češtiny. Nejstarší stéla, evidována pod č. 93, pochází z roku 1755. Z období druhé poloviny 18. století až do roku 1800 pochází dvanáct náhrobků. Z první poloviny 19. století bylo evidováno 36 náhrobků a z druhé poloviny tohoto věku 23. Na dvou náhrobních kamenech nebyla uvedena datace. Na tomto hřbitově se nachází pouze jeden náhrobek architektonického typu z období klasicismu, jedná se o náhrobek č. 87 paní Caroliny Hirschbergové z března roku 1833. Ostatní náhrobky jsou funkčního typu rozličných tvarů. V matrikách zemřelých z let 1784 – 1895 je na tomto hřbitově uvedeno 395 pohřbů. Židovský hřbitov v Krásné Lípě je největším a nejstarším hřbitovem v prostoru CHKO Slavkovský les, také je zde prozatím největší počet náhrobků.

Malá Šitboř

Tato vesnička neleží již v samotném území CHKO Slavkovský les, ale v jeho bezprostřední blízkosti. Od hraniční linie chráněné oblasti se ves Malá Šitboř nachází západně půl kilometru. Hraniční linii v tomto případě představuje silnice, jež vede od severu ze silnice Karlovy Vary – Cheb k jihu k silnici Cheb – Mariánské Lázně. Za to obec Milíkov, v které sídlil malý počet židovských obyvatel využívajících nedaleký hřbitov, leží na území CHKO Slavkovský les. O Malé Šitboři, německy nazývané Klein Schüttüber, je zmínka již z roku 1311, kdy se obec spolu s Milíkovem²¹ uvádí jako majetek kláštera ve Waldsassenu²². Milíkov, německy Miltigau, pak v druhé polovině 14. století připadl k leuchtenberskému lénu²³.

Osídlení Malé Šitboře židovským obyvatelstvem se předpokládá v první polovině 18. století²⁴. Ke konci tohoto století žilo ve vsi 11 židovských rodin²⁵. Ve čtyřicátých letech 19.

²⁰ 817,2 metrů čtverečních, V současné době je výměra tohoto pozemku 816 metrů čtverečních. <http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/VyberParcelu.aspx>

²¹ Milíkov byl 1. listopadu 1311 propachtován klášterem ve Waldsassenu vdově po Konradu z Hazlova, Malé Šitboře a Milíkova. Do vlastnictví waldsasenského kláštera přešlo pak 18. listopadu 1313 nazpátek. Weidl, G., Urban, M., Hammer, L.: Heimatkunde des politischen Bezirkes Plan, Plan 1896, str. 560

²² Gnirs, A.: Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad, Augsburg 1932, str. 137

²³ Weidl, G., Urban, M., Hammer, L.: Heimatkunde des politischen Bezirkes Plan, Plan 1896, str. 560

²⁴ „Židovské osídlení vzniklo před r. 1724.“ Heřman, J.: Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě, str. 18, Rozkošná, B., Jakubec, P.: Židovské památky Čech, Historie a památky židovského osídlení Čech, Brno 2004, str. 239

století jich bylo evidováno 27²⁶, což znamenalo nejvyšší počet židovské komunity v této vesnici po dobu dvou století. Nejstarší osídlení Milíkova židovskou komunitou lze posuzovat prozatím pouze jen s dochovanými matrik, které pocházejí z poloviny 18. století²⁷. V devadesátých letech tohoto století tam bylo evidováno šest židovských rodin²⁸. Tento počet rodin sídlících v jednom domě byl zaznamenán i v roce 1847²⁹. Po prosincové ústavě z roku 1867³⁰, kdy byla židům přiznána všechna občanská práva, se mnoho z nich na přelomu šedesátých a sedmdesátých let začalo ve velkém počtu stěhovat z vesnic do měst. To byl rovněž důvod zániku malých náboženských obcí, jež připadly pod správu náboženských obcí ve městech. Nepochybně tomu bylo také i v Malé Šitboři³¹ a Milíkově.

Uprostřed polí, bez přístupové cesty, je mezi vzrostlými stromy schovaný malošitbořský židovský hřbitov. Od vesnice, ke které katastrálně patří, je vzdálen jižně více než jeden kilometr. Silnice, která je hraniční linií CHKO, se od něj vine 250 metrů západním směrem. Hřbitov připomínající trojúhelník je obehnan více než jeden metr vysokou zdí. V severovýchodním rohu se nacházel vstup na nekropoli. Jihovýchodní kout zdi je mírně pobořen, jinak je zeď zachovalá ve velmi dobrém stavu. Hřbitov byl do roku 2006 ve zpuštěném stavu. Dnes již všechny dochované náhrobky jsou vztyčeny. Na hřbitově se v současné době nachází 90 náhrobních kamenů a 6 soliterních podstavců. Nejstarší náhrobek je označen evidenčním číslem 90 a pochází z roku 1821. Tento náhrobní kámen je umístěn v severovýchodní části hřbitova, od vstupu je vzdálen patnáct metrů jihozápadním směrem. Stéla funkčního typu má rozměry 57 x 63 x 27 centimetrů. Náhrobek nese jméno Meyera Glasera³². Nejmladší náhrobek s evidenčním číslem 7 je paní Hendl, manželky Jissraela, z roku 1895³³.

Židovský hřbitov v Malé Šitboři byl založen pravděpodobně před rokem 1820. Nasvědčují tomu zápisy z místní židovské matriky zemřelých z let 1799 – 1840³⁴. Zemřelí z této obce byli předtím pohřbíváni v Kynšperku nad Ohří nebo v Kynžvartu³⁵. Zesnulí z Milíkova byli podle tamější kroniky zemřelých pohřbíváni na tomto hřbitově od května 1824, do té doby byli odvázeni do Kynšperka nad Ohří³⁶. Pozemková parcela č. 248 s celkovou výměrou 200 sáhů čtverečních³⁷, na níž se hřbitov nachází, patřila ve čtyřicátých letech 19. století místní židovské obci. Ta vlastnila i vedlejší pozemek č. 247 o celkové výměře 235 sáhů čtverečních.

²⁵ Boháček, J., Hálek, J., Kučerová, K., Mádlová, V.: *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793 I.*, Loketský kraj, Boleslavský kraj, Budějovický kraj, Státní ústřední archiv v Praze 2002, str. 84

²⁶ Sommer, J. G.: *Das Königreich Böhmen*, Prag 1847, str. 274

²⁷ Prvním záznamem je sňatek dvacetiletého Jonase Schneidera a čtyřadvacetileté Barbary Schneider 10. května 1750. NA Praha, HBMa 1244, matrika oddaných z let 1750 – 1871

²⁸ Boháček, J., Hálek, J., Kučerová, K., Mádlová, V.: *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793 I.*, Loketský kraj, Boleslavský kraj, Budějovický kraj, Státní ústřední archiv v Praze 2002, str. 84

²⁹ Sommer, J. G.: *Das Königreich Böhmen*, Prag 1847, str. 287

³⁰ Pěkný, T.: *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 2001, str. 131

³¹ V roce 1875 byla zrušena. Heřman, J.: *Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě*, str. 18

³² Mayer Glaser zemřel 29. března 1821 ve věku 69 let na zánět plic. Datace uvedená v matrice se shoduje s datací v hebrejštině vytesanou do náhrobku, 25. druhý adar 5581 byl 29. března 1821. NA Praha, HBMa 1164 matrika zemřelých 1799 – 1840

³³ Paní Ann Löwy, vdova, zemřela 31. května 1895 ve věku 75 let. Datace úmrtí na náhrobku 2. červen 1895 (10. sivan 5655) je uveden v hebrejštině na náhrobku. NA Praha, HBM a 1166 matrika zemřelých 1841 – 1895

³⁴ První pohřeb provedený v Malé Šitboři byl podle matriky proveden v březnu 1819, kdy zde byl pohřben Moises Neuman. NA Praha, HBMa 1164 matrika zemřelých 1799 – 1840

³⁵ NA Praha, HBMa 1164 matrika zemřelých 1799 – 1840

³⁶ NA Praha, HBMa 1245 matrika zemřelých 1806 -1868

³⁷ 719 metrů čtverečních, Grundparzellen Protocol des Gemeinde Kleinschüttüber 1841, NA Praha, SK 12, V současné době pozemek vlastní Federace židovských obcí v České republice a její výměra je 669 metrů čtverečních. <http://nahliznidokn.cuzk.cz/VyberParcelu.aspx>

Patrně se v té době předpokládalo, že hřbitov by mohl být v budoucnu rozšířen. Na parcelu č. 247 v té době vedla od vsi cesta, která dnes neexistuje. Poslední pohřby patrně proběhly ke konci 19. století, jak tomu nasvědčují záznamy v matrikách a dodnes stojící náhrobky.

Poutnov

Malá ves Poutnov se nalézá v jihovýchodní části CHKO Slavkovský les v místech, kde se rozprostírá Tepelská vrchovina. Od města Teplá je vzdálena necelých pět kilometrů severozápadním směrem. Německý název obce zněl Pauten³⁸, někdy byl také psán jako Pauthen³⁹. Nejstarší zmínka o Poutnově pochází z falza, které uvádí rok 1214. Doložená zpráva však pochází až z roku 1399, kdy v městském privilegii pro Bečov je uveden Andreas von Patten⁴⁰. Židovská komunita byla v obci usídlena pravděpodobně již v 17. století, kdy zde měla být údajně vybudována místní synagoga⁴¹. V roce 1793 v Poutnově žilo devět rodin čítajících 53 osob. Ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století zde bylo již 11 rodin⁴². V druhé polovině století mnoho z místních židovských obyvatel odešlo do blízkého města Teplá. Na začátku 20. století v obci je uvedeno jen 8 židů, o deset let později již nikdo⁴³. V roce 1915 byla synagoga stržena⁴⁴.

Židovský hřbitov lze nalézt v remízce uprostřed polí jeden a půl kilometru severovýchodně od vsi v blízkosti bývalé cesty do Tisové. Cesta začíná starou alejí, která se vine do poloviny cesty k hřbitovu, pak je lemována jen pastvinami a polnostmi. Hřbitov má čtvercový tvar s rozměry 18 x 18 metrů. S výměrou 324 metrů⁴⁵ je pokládán za jednu z nejmenších židovských nekropolí v Čechách a na Moravě⁴⁶. Ve stavebním protokolu z roku 1839 je parcela č. 192 s celkovou výměrou 90 sáhů čtverečních označena jako židovský hřbitov, jehož vlastníkem je místní židovská obec. Hřbitov je obestaven zdí z lomového kamene, jež je na několika místech pobořena. Šířka zdi měří kolem padesáti centimetrů, na jižní straně dosahuje do výšky sedmdesáti centimetrů. Bývalý vstup byl umístěn uprostřed východní zdi, dnes je již skoro nepatrný. Dlouhou dobu se hřbitov nacházel ve zpustlém stavu a mnoho náhrobků bylo povaleno. V květnu a v září 2007 skupina německých dobrovolníků z Aktion Sühnezeichen hřbitov vyčistila od spadáných větví a uschlých náletových dřevin. Všechny povalené náhrobky byly znovu postaveny. Rozbité kameny byly sceleny maltovým pojivem. Do té doby byl počet náhrobních kamenů odhadován na 30, po rekultivaci hřbitova se jejich počet upřesnil na 47, společně s jedním artefaktem horní části stély a jedním solitérním podstavcem. Náhrobky jsou umístěny v sedmi řadách. Dva z nich by se daly označit za náhrobky architektonického typu, jedná se o kameny, jež byly evidovány jako č. 8 a č. 21. Na kameni č. 8 je uvedeno jméno Moritze Buxbauma z Teplé, jenž skonal v březnu 1899. Stéla č. 21 byla věnována Wilhemíně Sternové, která zemřela v srpnu 1883. Z celkového počtu čtyřiceti

³⁸ Klement, Der politische Bezirk Tepl, Tachau 1882, str. 98

³⁹ Sommer, J. G.: Das Königreich Böhmen, Prag 1838, str. 275

⁴⁰ Gnirs, A.: Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad, Augsburg 1932, str. 213

⁴¹ Wirth, Z.: Umělecké památky Čech, Praha 1957, str. 616

⁴² Fiedler, J.: Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR, Poutnov, Židovské muzeum v Praze, soubor pdf., str. 3

⁴³ Fiedler, J.: Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR, Poutnov, Židovské muzeum v Praze, soubor pdf., str. 3

⁴⁴ Fiedler, J.: Židovské obce na Toužimsku, in: IX. Historický seminář Karla Nejdla, sborník přednášek, Karlovy Vary 1999, str. 65

⁴⁵ Ve stavebním protokolu z roku 1839 je parcela č. 192 označena jako židovský hřbitov, jejímž vlastníkem je místní židovská obec. Výměra parcely byla 90 sáhů čtverečních.

⁴⁶ Pěkný, T.: Historie Židů v Čechách a na Moravě, 2. vydání, Praha 2001, str. 592

sedmi náhrobků se podařilo u třiceti dvou získat opisy textů a přeložit je. Nejstarší náhrobky jsou umístěny v severozápadním rohu hřbitova, jsou to náhrobky s evidenčními čísly 46 a 47 a pocházejí z roku 1830. Oba jsou narušeny erozí kamene, proto se nepodařilo opsat a přeložit celé znění jejich textu. Náhrobek č. 46 patří dceři Leiba Menera? z Lažan. Na náhrobku č. 47 je uvedeno jméno paní Sary, u níž se nepodařilo zjistit jméno manžela ani název obce, odkud pocházela. Náhrobek s uvedenou nejmladší datací je evidován pod č. 7 a pochází z května roku 1930. Zesnulý Moritz Fischer, který je na náhrobním kameni uveden, pocházel z Poutnova a zemřel v Teplé. Příčinou jeho skonu byla sebevražda⁴⁷. Tento náhrobek je také i nejmenším na poutnovském hřbitově. Podle matrik zemřelých pro tuto obec mělo zde být pohřbeno na 135 osob⁴⁸.

Úbočí

Vesnička Úbočí, německy Amonsgrün, se nachází v západní části CHKO Slavkovský les. Od Chebu je vzdálena dvacet kilometrů jihovýchodním směrem a osm kilometrů severozápadně od Lázní Kynžvart. První písemné zmínky pocházejí z roku 1360 z lenní knihy leuchtenberského panství. Osídlení vesnice židovským obyvatelstvem se v literatuře předpokládá od počátku 19. století⁴⁹. Podle dochované matriky narozených z let 1730 – 1840, kde je nejstarší zápis z 12. května 1730⁵⁰, se dá předpokládat příchod židů do Úbočí v první třetině 18. století. Doposud není známo, kolik židovských osob nebo rodin se v první polovině 18. věku ve vsi zdržovalo. V roce 1793 zde již žilo jedenáct rodin, čítajících dohromady šedesát lidí⁵¹. Největší počet rodin židovské komunity v Úbočí bylo ve čtyřicátých letech 19. století, kdy jich v obci bylo evidováno šestnáct⁵². Ke konci století žilo ve vsi již jen pět židovských rodin⁵³. Na začátku dvacátého století se většina židovských obyvatel ze vsi odstěhovala⁵⁴.

Židovský hřbitov v Úbočí je od samotné obce vzdálen necelých dvě stě metrů jižním směrem. Samotný hřbitov se nachází uprostřed malého úvalu, jež se svažuje od východu k jihu. K hřbitovu vede jižně od cesty do obce pěšina, která se vine kolem rybníka a kopce, na němž ve středověku stál hrad Boršengrýn. Přes místní rybníček se rakve se zesnulými převážely na pramici. Hřbitov je obehnan kamennou zdí, která u vstupu, situovaného do jeho západní části, dosahuje více než dvou metrové výšky. Za to východní zeď je z poloviny pobořena do půlmetrové výšky, také prostřední část jižní zdi je částečně rozvalená. Na hřbitově se nachází v současnosti 71 náhrobních kamenů a tři solitérní podstavce. Náhrobky jsou situovány v převážně v jižní polovině nekropole, jen nepatrná část zasahuje do druhé severní. Doposud bylo možné provést částečné nebo úplné opisy u 45 náhrobků. Ostatní náhrobky mají text narušen erozí kamene. Nejstarší doposavad nalezená stéla, evidovaná pod

⁴⁷ NA Praha, HBMa 1676, matrika zemřelých 1840 – 1895

⁴⁸ NA Praha, HBMa 1676, matrika zemřelých 1840 – 1895

⁴⁹ Heřman, J.: Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě, str. 27, Rozkošná, B., Jakubec, P.: Židovské památky Čech, Historie a památky židovského osídlení Čech, Brno 2004, str. 398

⁵⁰ Narození Vitase, syna Markuse Feischla a Sary Antschl, není ale zde uvedeno, kde rodina Markuse Feischla žila. Prvním doloženým obyvatelem židovského původu v Úbočí je Simon Reichl, protože je u jeho jména uveden původ z této obce. Simon Reichl je uveden 18. října 1749 při narození Lukase Blocha, syna Zachariase Blocha a jeho ženy Margarethy. NA Praha, HBMa 2217 – matrika narozených 1730 – 1840

⁵¹ Boháček, J., Hálek, J., Kučerová, K., Mádlová, V.: Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793 I., Loketský kraj, Boleslavský kraj, Budějovický kraj, Státní ústřední archiv v Praze 2002, str. 83

⁵² Sommer, J. G.: Das Königreich Böhmen, Elbogner Kreis, Prag 1847, str. 284

⁵³ Weidl, G., Urban, M., Hammer, L.: Heimatkunde des politischen Bezirkes Plan, Plan 1896, str. 511

⁵⁴ Fiedler, J.: Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR, Úbočí, Židovské muzeum v Praze, soubor pdf., str. 3

číslem 27, je Zeliga Hirsche Heinricha z roku 1839⁵⁵. Tento náhrobek se nachází ve třetí řadě v jihovýchodní části hřbitova. Náhrobek funkčního typu má rozměry 81 x 45 x 13 centimetrů. Nejmladší náhrobek s evidenčním číslem 63 pochází z let 1901 a 1903. Jedná se o dvojnáhrobek malých holčiček Wilhelminy a Josefíny Rosenbergerových. První zemřela ve věku čtyř měsíců 1. dubna 1901 a druhá jako šestnáctiměsíční 11. dubna roku 1903⁵⁶. Tento náhrobek je umístěn v desáté řadě v jihozápadní části hřbitova, od jižní zdi je vzdálen jeden metr. Jedná se o náhrobek s rozměry 67 x 58 x 13 centimetrů.

Založení hřbitova se uskutečnilo pravděpodobně v roce 1837, když k výstavbě obvodové zdi byly použity kameny ze zříceniny hradu Boršengrýn⁵⁷. První zápisy v matrice zemřelých pro Úbočí sice pocházejí již z roku 1783⁵⁸, ale až od roku 1841 je uváděno jako místo pohřbu právě úbočský hřbitov⁵⁹. Také proto je v současné literatuře tento rok považován za ten, v kterém byl hřbitov založen⁶⁰. Podle nejstaršího dodnes nalezeného náhrobku č. 27, lze podložit jeho existenci již v letech 1840. Pohřby zemřelých v Úbočí se prováděly nejspíše na kynžvartském hřbitově, vzdáleném necelých deset kilometrů jihovýchodním směrem. V roce 1841 patřil pozemek č. 1076 o rozloze 409 sáhů⁶¹ čtverečních místní židovské obci⁶². Na základě dokumentace této nekropole lze usoudit konec jejího používání začátkem 20. století.

Závěr

Dokumentace židovských hřbitovů v prostoru CHKO Slavkovský les částečně odhaluje již zapomenutý život minority, která byla hospodářsky a kulturně spjata s touto oblastí. Veškeré poznatky nabyté terénním výzkumem jsou porovnávány s dostupnými archiváliemi a vlastivědnou regionální literaturou, které jsou nedílnou součástí zjišťování informací o židovské komunitě a její historii. Tak je možné alespoň částečně nalézt nové poznatky, které nám přibližují vzájemnou propojenost malých židovských obcí v tomto mikroregionu i mimo něj, především v prostoru Českého lesa na Tachovsku.

⁵⁵ Datace na náhrobku 4. adar 5599 hebrejského letopočtu (18. únor 1839) nesouhlasí s datací uvedenou v matrice zemřelých pro Úbočí z let 1783 – 1840. Podle ní zemřel Seligman Heinrich 10. února 1840 (6. první adar 5600 hebrejského letopočtu) ve věku 80 let. NA Praha, HBMa 2220 – matrika zemřelých 1783 -1840

⁵⁶ Tyto datace úmrtí nebylo možné ověřit v dostupných matrikách z let 1783 – 1895, NA Praha, HBMa 2220 1783 – 1840, HBMa 2221 – matrika zemřelých 1841 – 1894

⁵⁷ Weidl, G., Urban, M., Hammer, L.: Heimatkunde des politischen Bezirkes Plan, Plan 1896, str. 511

⁵⁸ Z tohoto roku pocházejí dva záznamy. První údaj zmiňuje úmrtí 10. srpna 1783 Mariny Bloch ve věku 50 let, která byla evidována v domě č. p. V. Druhý zápis uvádí skon 20. srpna Zachariase Blocha ve věku 65 let, rovněž on bydlel v domě č. p. V. NA Praha, HBMa 2220 – matrika zemřelých 1783 -1840

⁵⁹ Pohřeb z 26. ledna 1841. NA Praha, HBMa 2221 – matrika zemřelých 1841 – 1894

⁶⁰ Rozkošná, B., Jakubec, P.: Židovské památky Čech, Historie a památky židovského osídlení Čech, Brno 2004, str. 398

⁶¹ 1471 metrů čtverečních. Tehdejší výměra je shodná se současnou.

<http://nahliznidokn.cuzk.cz/VyberParcelu.aspx>

⁶² Grundparzellen Protocol des Gemeinde Amonsgrün, NA Praha, SK 12

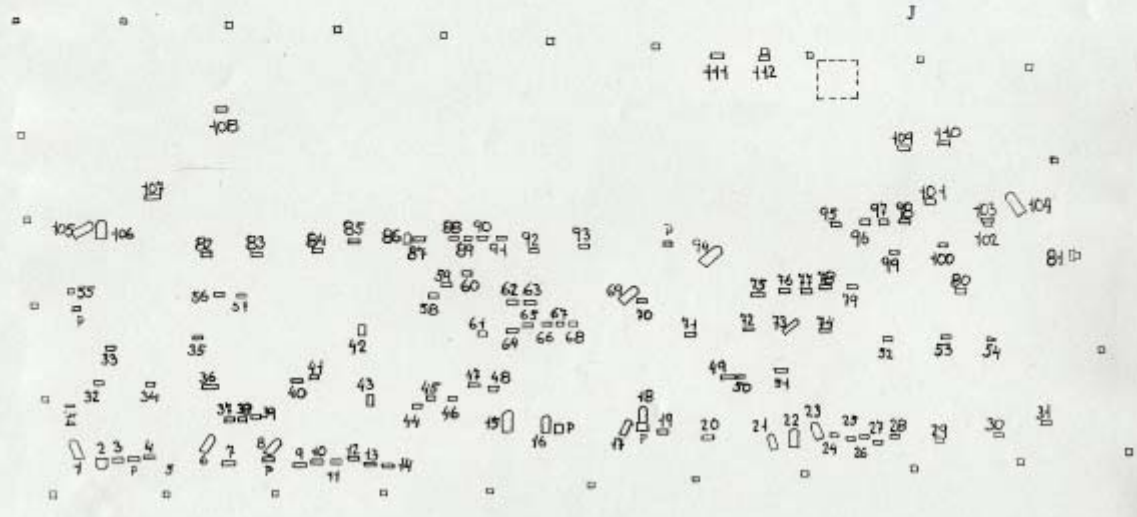
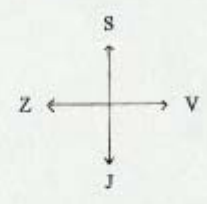
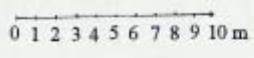
Židovský hřbitov v Arnoltově 22. 3. 2009

Náhrobek č. 15 na židovském hřbitově v Arnoltově 26. 1. 2006

Židovský hřbitov v Krásné Lípě

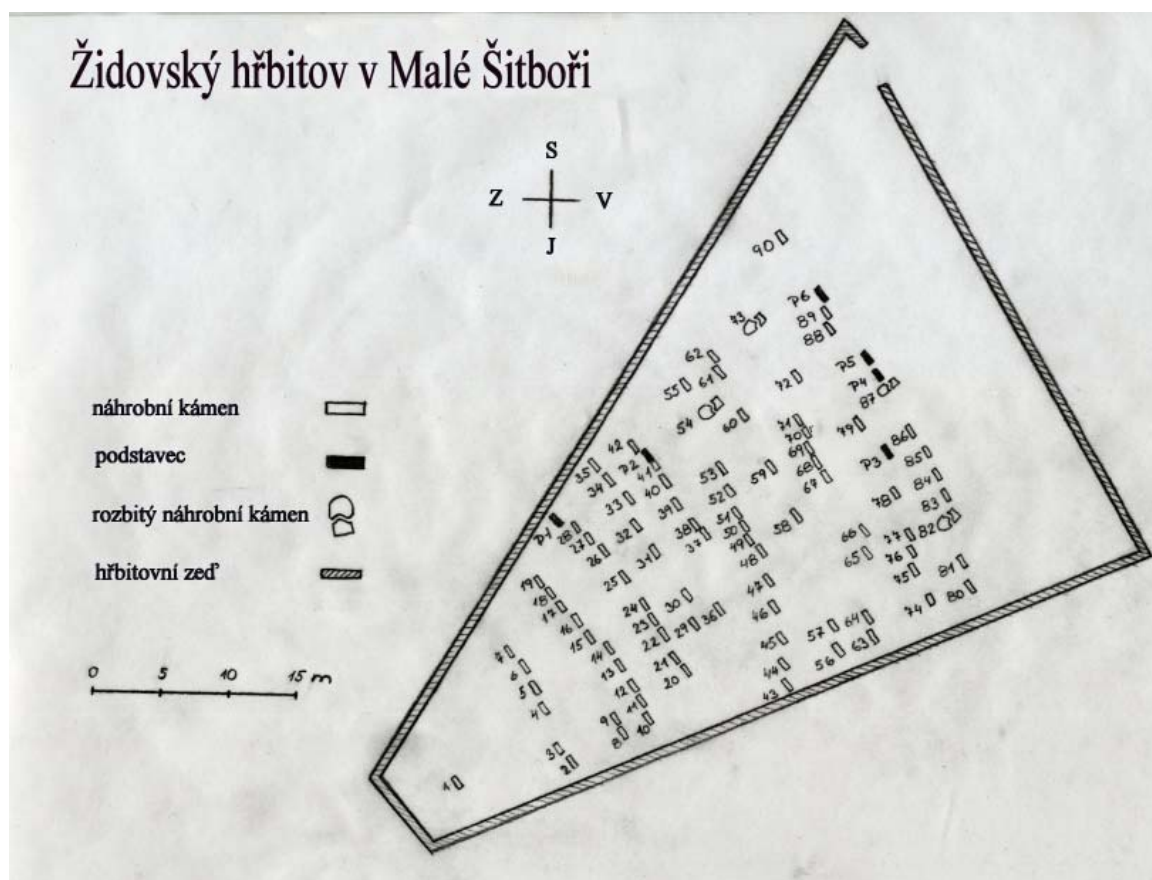
- žulový ohradní sloupek
- ▣ náhrobní kámen
- ◊ povalený náhrobní kámen
- podstavec
- ▭ zbytky základů hřbitovní budovy

Mapka židovského hřbitova v Krásné Lípě

Židovský hřbitov v Krásné Lípě 27. 3. 2005

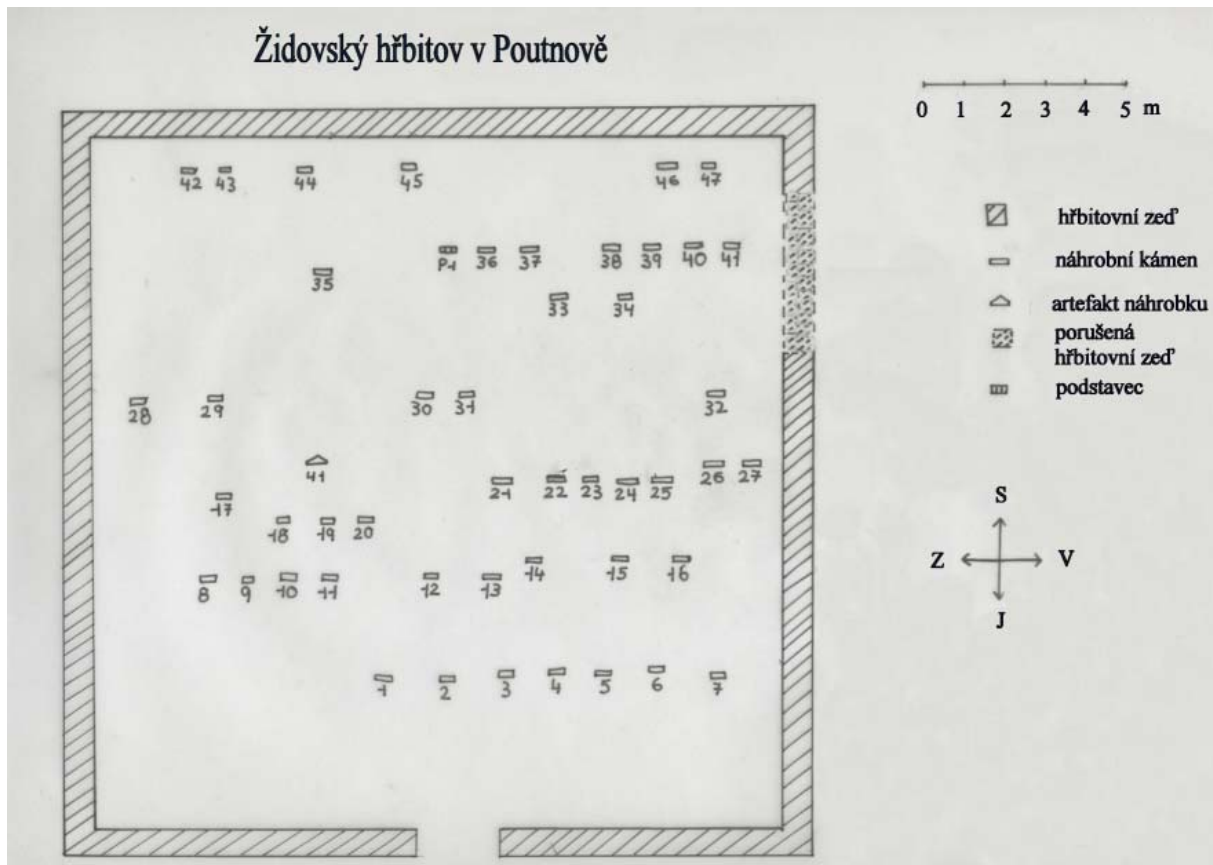

Mapka židovského hřbitova v Malé Šitboři dle podkladů S. Müllera a L. Reinwartové

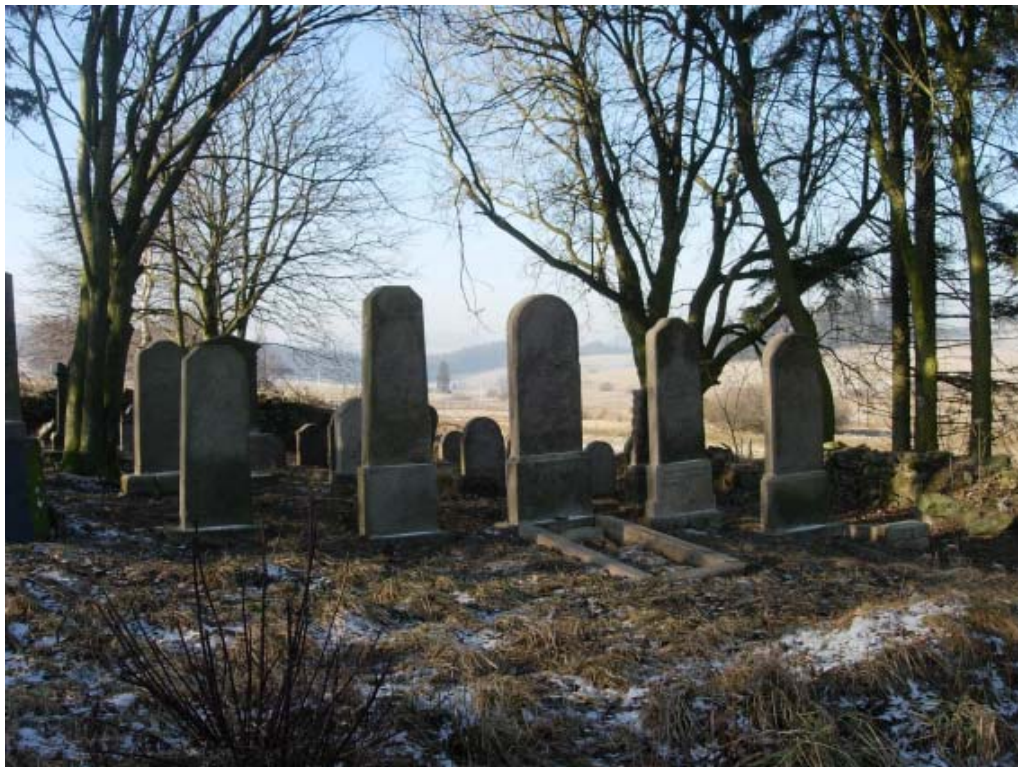

Židovský hřbitov v Malé Šitboři 22. 3. 2009

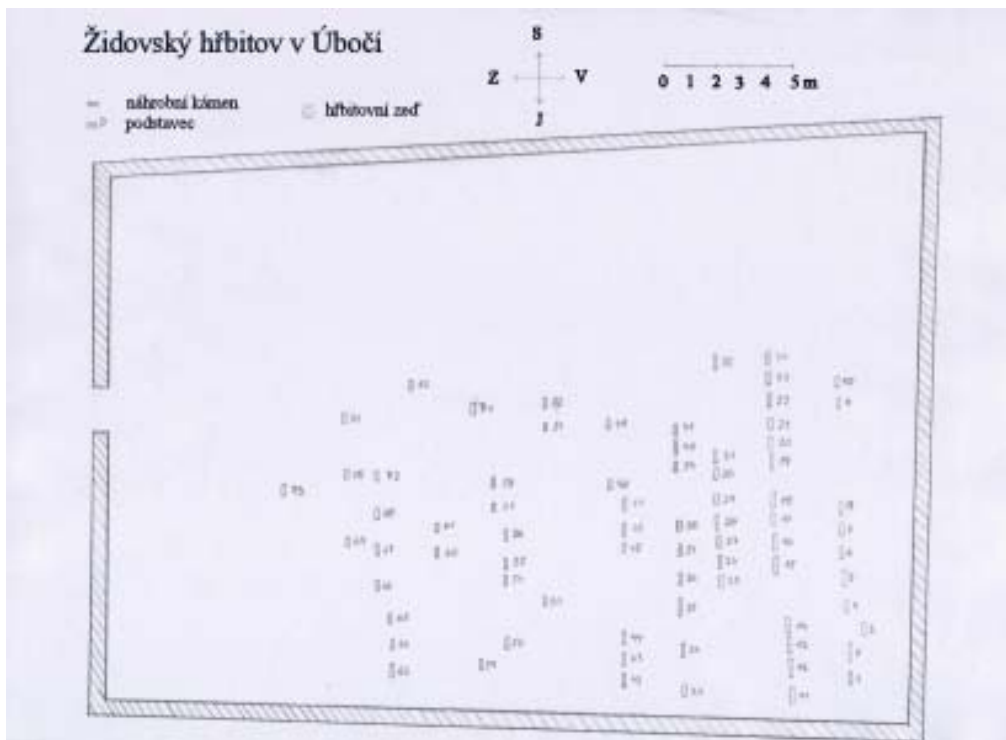
Židovský hřbitov v Poutnově

Mapka židovského hřbitova v Poutnově

Židovský hřbitov v Poutnově 18. 12. 2007

Mapka židovského hřbitova v Úbočí

Židovský hřbitov v Úbočí 22. 3. 2009